

מרגליות מפרשת השבוע

נח תשפ"ג - דור הפלגה

להארות והערות zeevizen@gmail.com

- מה פשעם ומה חטאתם של אנשי דור הפלגה, הרי בזה שכולם היו חברים ארובה מגיע להם על זה שכר?
- לדברי המדרש שהם רצו לעלות לרקיע, טפשותם לכד אמורה להציל אותם מהעונש?
- אם היתה בהם כפירה בקב"ה, איך יספיק העונש להפיצם לכר?
- מפשט הפרשה נראה שזה לא היה עונש על מה שכבר עשו, אלא על מה שיכול להימשך ממעשיהם, מה החשש, ומדוע לא נענשו?
- מה מועילה התפלגות האומות והמלכויות?
- מה היתה מטרתם בבניית מגדל וראשו בשמים?
- מה הפירוש וירד ה' לראת את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם?

ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ. וירד ה' לראת את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם. ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות (יא, ד-ו).

של עולם כי טוב, והם גם לא היה סיפק בידם לקרוא בני האדם לעבוד את ה' שכס אחד, מיראתם את העמים אשר היו בארצותם מושלים עליהם, עד שהראשון שהתחיל זה, והוא אברהם, קרה לו מה שקרה עם נמרוד עד שהוצרך לעזוב ארצו וללכת אל ארץ אחרת. ואין ספק כי אותם הצדיקים אשר היו יחידים בדורות ההם, היה להם חילוק האומות והממשלות לטוב ולתועלת, כי כאשר תצר להם האמונה באיזה מלכות, ישוטטו אל ארץ אחרת שיוכלו שם לעבוד ה' יתברך כרצונם, כאשר קורה לנו בגלותנו היום, כי כאשר נתחדש שמד בארץ ישמעאל נסו פליטיהם אל ארץ אדום, ומאדום לישמעאל, וזה אצלנו מחיה מעט בעבודתנו.

ובעת ההיא - היתה **כל הארץ שפה אחת ודבָרִים אֶחָדִים**, והסכימו להיות לעולם כולו ראש אחד מנהיג ומושל, ושלא יהיו נפוצים ונחלקים בממשלותם, ולזה בחרו בקעה אשר מצאו להם רחבת ידים, שאין ספק שרוב בני אדם יבחרו להיותם קרובים כפי כוחם אל ראש ממשלתם.

ולזה גם כן הסכימו לבנות **מגדל וראשו בשמים**, כלומר גבוה מופלג כפי האפשרות, כאשר בא פסוק אחר עם זה בשוה (דברים ט, א) **עָרִים גְּדֹלֹת וּבָצָרֹת בְּשָׂמַיִם**, כי כן היה ראוי למי שנבחר להיות מושל בעולם התחתון, שיהיה ארמונו ומגדלו גדול, עד שבראיית המגדל יתלבש כל רואהו פחד ומורא, ושיהיה נראה מרחוק.

והנה אלה האנשים בעת ההיא לא חטאו בדבר, לא במעשה ולא במחשבה. אבל ה' יתברך שהוא צופה ומביט למרחוק, ירד למה שימשך מקיבוץ האנשים הרעים, והוא אמרו **וירד ה' לראת את העיר**, כלומר ירד והשגיח למה שימשך ממנו, ואם לעת עתה אין רע, אמנם הכינוס היה רע להם ורע לעולם. והוא, שכולם היו מסכימים על עבודה זרה, והבקעה ההיא גם כן אשר בחרו להם היה ארץ שנער, היה ראשה ומלכה נמרוד, אשר היה ראש לעבודה זרה

וזה היה ענין דור הפלגה ועונשם, שהניחו אותנו המפרשים באפלה, עד שכמעט נגששה כעורים קיר, כי אלו האנשים מה עשו, מה פשעם ומה חטאתם. אם רצו להיות כאיש אחד חברים, הלא היה ראוי להיות להם בזה שכר טוב, כי ראינו הכתובים כולם נוטים אל זה הדרך, עד שאמרו (בראשית רבה לח, ו) אפילו עובדי עבודה זרה כל זמן שהשלוש ביניהם אין מדת הדין מתוחה כנגדם. והסמיכו זה אל הפסוק (הושע ד, יז) **חֲבוּר עֲצָפִים אֶפְרָיִם הִנָּח לוֹ**.

ועם היות שבאו בטעם עונשם של אלו מדרשים, אינם מסכימים לפשוטו של מקרא, כי לדברי מי שאומר שהיתה הסכמתם לעלות לרקיע, הוא מן התימה - איך הסכימו כל בני העולם בשטות כזה, ולו חשכו ראותם ועורו עיני שכלם, היה ראוי להיות פתיותם מציל אותם מן העונש, וכיוצא בזה (תהלים ב, ד) **יֹשֵׁב בְּשָׂמַיִם יִשְׁתַּק ה' יִלְעָג לָמוֹ**. ועוד כי אילו פשטו יד בעיקר, איך תספיק עונשם להפיץ אותם לכר. ועוד כי מפשט הפרשה יראה כי לא היה עונשם על מה שעשו כבר, אבל על מה שהיה אפשר להימשך ממעשיהם, והוא אמרו **הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות**, והנה הפסוק הזה מורה בפירוש כי היה העונש מדאגה מדבר שאפשר שיתחדש.

וכל אלה הדברים משימים המשכיל במבוכה וצריכים ביאור. והוא נמשך ונוסד על השורש שאמרנו, **כי חברת הרשעים ואסיפתם דבר מזיק**, הן בעת השתדלותם בפעולת רעתם, או לא ישתדלו בה, **כאשר חברת הטובים דבר מועיל**, הן בעת השתדלותם, או בעת שינוחו, כאשר נרמז באמרו (קהלת ד, יא) **גַם אִם יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְחָם לָהֶם וּלְאֶחָד אֵיךְ יִחָם**.

וזה היה ענין דור הפלגה. כי אין ספק כי בעת ההיא היו כל בני העולם נוסדים על אמונות נכריות, ואשר הסכימו בו כולם הוא ענין עבודה זרה, מלבד סגולות ואנשים מועטים אשר טעמו וראו אורו

(עירובין נג.), עד שהציק לאברהם אבינו בחלקו עליה כמו שנודע, לכן אמר ה' עם אֶחָד וְשָׁפָה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחֶלֶם לְעֵשׂוֹת וְעֵתָה לֹא יִבְצָר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לְעֵשׂוֹת, כלומר אם ימשך זה לֹא יִבְצָר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לְעֵשׂוֹת בעת הראשון ולא יכלו, עתה לא ימנע מהם. כי אין ספק שהדורות ההם כולם היו משתדלים לרומם עבודה זרה שלהם, ולהשכיח שמו של הקדוש ברוך הוא, ולא עלה בידם מפני חילוק הממשלות והארצות, כי היה לעובדי ה' יתברך מפלט, מה שלא יהיה כן אם תמשך הסכמתם. כי כאשר ברח אברהם מפני נמרוד ללכת אל ארץ כנען, לו היה נמרוד מושל בכל העולם אנה ילך מרוחו.

וזהו שאמרו בפסח שני (פסחים פז:): אמר ליה ההוא מינא לרבי חנינא אנן מעלינן מנייכו, כתיב בכו (מלכים א יא, טז) פִּי שֵׁשֶׁת חֲדָשִׁים יָשָׁב שָׁם יוֹאֵב וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד הַכְּרִית כָּל זָכָר בְּאֶדְוֹם, ואלו אנן איתנכו גבן כמה שני ולא קא עבדינן לכו מידי. אמר לו רזניך

יטפל לך תלמיד אחד, נטפל ליה רבי אושעיא, אמר ליה משום דלא ידעייתו היכי תעבדו, תכלינן כולהו ליתנהו גבייכו, מאי דאיכא גבייכו קרי לכו מלכותא קטיעתא. אמר ליה גפא דרומאי בהא נחתינן ובהא סלקינן.

הנה הורה, כי סיבת השיב חמתם מהשחית איננו רק להיות ממשלתם בלתי כוללת.

ולכן בהיות מחשבת הדור ההוא בעת ההיא איננה לרעה, אבל כי ראה ה' יתברך הרע שימשך ממנה, לא ענשם, כי לא היו ראויים לעונש, אבל סיכל עצתם ובלבל לשונם, כי גם בלבול הלשון והעלם קצתו אל קצתו תועלת בזה.

כללו של דבר: ראה קיבוץ הרשעים ההוא רע, בהיותם כולם מסכימים על תכונה אחת רעה, כי אי אפשר לכלל מקובץ מפרטים בעלי תכונה אחת רעה, שלא יהיה הכלל רע ממנו או כמוהו.

(דרשות הר"ן דרוש א)

* * *

- איך אפשר להבין את דברי המדרשים, שדור הפלגה היו טפשים לחשוב שאפשר להילחם עם הקב"ה, או לעשות סמוכות לשמים?
- אם הם היו באמת טפשים, מדוע צריך לשנות את הטבע בשבילם, ארבה שיבנו מגרל ויוכיחו מה כוחם?
- מהפסוק 'ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות' משמע שיש בכחם לפעול, ומה הביאור בזה?
- מה גורם שאין אפשרות למצוא כל מיני כוחות נפלאים הטמונים בחיק הטבע?
- מה היתה תוכניתם של אנשי דור הפלגה, והאם היה בזה חטא?
- איזה שמץ מהחטא של דור הפלגה יכול להיות אצל כל אחר?

ג. ועוד יותר יקשה, שהלא כתוב מפורש בתורה ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות, משמע שכחם היה גדול ואפשר היה להם לפעול מה, לולא יתערב הקדוש ברוך הוא כביכול ויבלול שפתם. וזה פלא הוא, איזה ענין יש בדמיוני שטות כאלו? אולם בהרגישי אותו הרגש שהזכרנו [א"ה, ראה לעיל שם באורך], הוא לפני כל הענין בע"ה, והכל מתבאר בהתאם לפשוטי הכתובים. וְהִי כָּל הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים וּגו' וְיִמְצְאוּ בְּקֶעֶת בְּאָרֶץ שְׁנַעַר וַיִּשְׁבוּ שָׁם, וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וּגו'. והיינו כי בהיותם מחוברים יחד בדעה אחת, ובאשר כבר גדל ורב מספרם, בהכרח היה עליהם להתפשט בארץ וממילא להיות נפרדים כל אחד לעברו, וידעו והבינו כמה סיבות לפורעניות מוכנות לו לאדם היחידי מפגעי העולם השונים, עלה בדעתם שצריכים המה למצוא עצות ותחבולות למען תשלוט ביניהם אחדות גמורה, ושתהיינה כל משפחות הארץ מאורגנות ללחום בכוחות משותפים עם פגעי העולם וכוחות הבריאה העליונים והתחתונים המריעים לאדם. על ידי ההתאחדות והארגון אפשר למצוא תחבולות שונות שתהיינה עבורם כתרס נגד כמה מן הפורעניות, כמו עניות מלחמות וכדומה.

וגם חשבו והבינו בחכמתם, שאם תשלוט ביניהם אחדות מוחלטת וארגון גמור, וכל אחד בכוחותיו המיוחדים ישתדל למצא תחבולות בעד האנושיות בכלל, אפשר למצוא אמצעים כנגד הפורעניות הרבות המוכנות לו לאדם היחידי מחללים ומשאר פגעי העולם, בידעם כי אצורים בעולם כחות נפלאים לאין שיעור וערך, אשר רק אם ימצאו וישכללו אותם יכולים להשתמש בהם לכמה עניינים. הלא גם בדורות האחרונים ראינו כמה המצאות חדשות שעשו מהפכה בכמה ענייני התבל, על ידי שנמצאו ונתגלו כחות טבע נסתרים ונפלאים שכחם כה גדול ורב, עד שקודם התגלותם קשה היה לשער ולהאמין כי נמצאים כחות כאלו בטבע.

הנה מפשטות הכתובים לא נתבאר לנו מה פשעם ומה חטאתם. אולם בפשטות התורה לא נתברר גם כן שהיה כאן עונש על מעשיהם, רק משמע שהיתה כאן איזו סכנה במעשיהם, וכמו שאומר ועתה לא יבצר מהם וגו'. ולכן בלל ה' שפתם והפר עצתם. אבל אין זה מובן כלל, איזו סכנה יש בבנין העיר והמגדל, שהיה נחוץ לאחוז באמצעים מיוחדים למען הפר עצתם זאת.

והנה בדברי חז"ל מצינו בענין זה דרשות מופלאות מאד. על הכתוב וּדְבָרִים אֶחָדִים פִּירַשׁ רַש"י באו בעצה אחת ואמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. דבר אחר, וּדְבָרִים אֶחָדִים, אמרו אחת לאלף ותרנו שנה הרקיע מתמוטט כשם שעשה בימי המבול, בואו ונעשה לו סמוכות.

והנה מלבד שמהמפורש בכתוב לא נראה כלל שהיו כאן עניינים כאלה, דברי המדרשות כשהן לעצמן נפלאים מאד.

א. כי מי פתי יאמר לפרש דברי המדרש כפשוטן שדור הפלגה היו טפשים כאלו לדמות כי אפשר לעלות לרקיע ולעשות אתו מלחמה בקרדומות וכדומה. הלא ידענו ונוכחנו, כי דורות הראשונים היו גדולים בחכמה, ונמרוד שהיה בתוך דור הפלגה ומנהיגם - כמבואר ברש"י ז"ל על הפסוק (י, ח) הוּא הִחַל לְהִיזֵת גְּבַר בְּאָרֶץ - להיות גבור, להמריד את כל העולם על הקדוש ברוך הוא בעצת דור הפלגה, נאמר עליו (ספרא בחקותי פרשה ב סוף פ"ג אות ב) 'יודע את רבונו ומתכוין למרוד בו', הרי שתיארו אותו חז"ל כ'יודע את רבונו', והיה נמצא במדרגה כל כך גבוהה! ואם כן אי אפשר לומר שדור הפלגה היו נבערים מדעת, לחשוב כי אפשר לעשות מלחמה עם רבונו של עולם, או לעשות סמוכות לשמים.

ב. ואם אמנם היו בורים כאלה, מה צורך יש להתחשב עמהם, ומה דרוש היה לשנות הטבע בשבילם ולבלול שפתם, שיבנו להם מגדל וידעו ויוכיחו מה יפה כחם.

ואמנם כל מה שנתגלה לנו עתה, אין זה אלא טיפה מן היס מול סתרי הטבע שעדיין לא נתגלו לנו ולא ידענו אודותם. ואלמלי היו בני האדם בכל הדורות באחדות גמורה בשלום ושלחה, והיו עובדים כל אחד במנוחה במקצוע שלו לתועלת האדם, מי יודע כמה כחות נפלאות הטמונים בחיק הטבע היו יכולים למצוא ולהשתמש עמם להנאות העולם, וכתרים נגד הפורעניות השונות.

ובאמת הלא יודעים אנחנו, כי בדורות הראשונים ידעו הרבה מאד עניינים וכחות נפלאים שנשתכחו במשך הדורות. וכענין שמצאנו (ברכות י'): חזקיהו גזו ספר רפואות, ופירש רש"י (פסחים נו.) כדי שיבקשו רחמים, לפי שלא היה לבם נכנע על חולים אלא מתרפאים מיד, משמע שהיו להם רפואות בדוקות לכל מיני החלאים. בדורות הראשונים שהיו קרובים לראשית הבריאה, שגדלו מאד בכוחות נפשם וחכמתם, הם ודאי ידעו מהרבה כוחות נסתרים הנעלמים מאתנו בטבע הנגלה, ועוד יותר רבתה ידיעתם משלנו בטבע הנסתר, כמו ענייני שדים וכשפים וכדומה.

ובאמת נראה, כי יש בטבע הבריאה עצמה, תרופות ואמצעים כנגד כל הפגעים הנמצאים והסכנות הכרוכות בה.

ולכן, בידעם את הסכנות והרעות הרבות המוכנות לו לאדם, חפצו להתאחד ולהתארגן, ויאמרו: הִבָּה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמְגִדָּל וְרֵאשׁוּ בְּשָׂמַיִם שישמש להם בתור מרכז וסמל להתאחדות, למען לא יהיה כל איש פונה לעברו ולא יפוצו על פני כל הארץ, כל משפחה לבדה, אלא כולם יהיו מאוחדים לעזור איש לאחיו במלחמת החיים.

והנה לפי הנגלה לעין, אין כאן שום חטא ועון בבקשם תחבולות איך להינצל מפגעי העולם. אבל הבורא ב"ה ראה וידע, שבבקשת האמצעים האלה טמון רגש רע החפץ להשתחרר מההשגחה, ושלא להיות מוטל תחת הנהגת ה', רק להנהיג את חייהם בעצמם בכוחות המסוריים לידם, בהיותם טועים לחשוב כי אחרי שנסדרה הבריאה נמסרה היכולת להם להשתמש בכוחות הניתנים בטבע הבריאה כפי רצונם, ויוכלו להיות על ידי זה בלתי תלויים בהשגחה האלקית. ובמחשבתם ורצונם זה שלא להיות קשור עם הנהגת ה', כי אם להיפרד ממנו ולחיות בעולם בעצמם, נמצא חטא של כפירה ומרידה בהן.

אמנם זאת היתה כוונה נסתרת שלא נתגלתה בבחירות גם להם בעצמם, והיתה רק טמונה בעמקי לבבם. ולכן בפשטות הכתובים סיפרה לנו התורה המעשה הנגלה כפי שהביעו בדבריהם המפרשים שאמרו וּנְעִשָׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נִפּוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ שהיה חפצם להתאחד ולהתארגן, ולזה בנו עיר ומגדל וְרֵאשׁוּ בְּשָׂמַיִם שישמשו להם בתור מרכז וסמל לארגונם וכמו שביארנו.

וַיִּרְדּוּ ה' לְרֵאת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמְּגִדָּל - נסתכל הקדוש ברוך הוא במעשה ידיהם וירד לסוף דעתם וכוונתם מהו, שרצונם בזה להסיר עול ההשגחה מעליהם ולקחת גורלם בידם. ויאמר ה' הֵן עִם אֶחָד וְשָׂפָה אֶחָת לְכָל־מִן וְזֶה חֻלְמָם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם וְגו' - כי לפי ידיעת העליון ברוך הוא, לולא שעכבו מן השמים על ידי בלבול שפתם, והיתה יוצאת לפועל כוונתם בבנין העיר והמגדל, היה אפשר להם על ידי השתדלות מרובה בכוחות משותפים למצוא אמצעים כנגד כל מיני הפורעניות, ולהוציא מזימתם -

מחשבתם הפנימית הרעה - להשתחרר מעול ההשגחה, ולכן ירדה ההשגחה העליונה והפרה את מחשבתם על ידי בלבול שפתם - וַיִּפֹּץ ה' אֶת־מִשְׁפָּחָם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וַיִּחְדָּלוּ לִבְנֵת הָעִיר.

והנה שמין חטא של דור הפלגה מצאתי, בזה שהאדם מבקש עצות מרחוק להטיב מצבו, ורוצה להינתק מהמצב שהועמד בו על פי ההשגחה. אולם באמת יש לדעת כי מלבד שאין זה לפי דרך האמונה לחקור עתידות, ושיבקש האדם להעמיד גורל חייו על ידי השתדלות יותר מכפי הנאות, הנה הבר דעת יודע ומבין כי גם לפי דברי הטבע הפשוט אי אפשר לו לאדם להכין עתידו. כי אין בכח האדם להביא בחשבון כל הסיבות והעניינים הנסתרים בחק העתיד - ואינו כדאי לחקור עתידות, כי כל דבר תלוי בהמון סבות שונות שאינם תלויים בו, ומי יודע מה יוכשר לבסוף, כי מה שנראה לו עכשיו לטוב יוכל להיות לבסוף לפוקה ומכשול ח"ו, וכן מה שנחשבהו לרעה אפשר שתצמח מזה אחרית טובה ואושר לאדם.

כל זה יש לכל איש להיזכר ממהלך החיים הנראים לפנינו כל זמן. ולדוגמה - זכורני לפני המלחמה הנוראה, היו פה בטלז שני בעלי בתים מקורבים זה לזה ושמצב עסקיהם היו בערך דומים זה לזה, ושניהם השתדלו להעביר עסקיהם לעיר הגדולה הסמוכה לטלז, אשר לפי דעתם הם, וכן לפי דעת אחרים היה שם המקום מסוגל יותר להתפתחות עסקיהם, להגדיל מסחרם ולהרויח הרבה יותר מפה. והנה לאחד מהם עלה הדבר בנקל והעביר עסקיו והתחיל להעביר מסחרו והצליח מראש, ולהשני מפני איזה סיבה לא עלתה בידו להעביר עסקיו לשם, והיה לשני הרבה עגמת נפש מזה שלא עלתה בידו לעשות כמו חברו והתקנא בו מאד, ולאסון ממש היה נחשב בעיניו מה שלא הצליח לעשות כמו חברו.

אבל מה היתה אחרית הדברים. כעבור כמה חדשים פרצה המלחמה ונגרשו כל התושבים היהודים מהעיר הלזו, וגם הלזו היה מוכרח לגלות לרוסיה ששם סבל הרבה צרות ועסקיו נהרסו, ומרוב הצרות והתלאות מתו עליו אשתו ובניו ר"ל ויהי לאומלל ואובד. והשני שקנא בו ונשאר בטלז שלא ברצונו, אצלו הפך הכל לטובה, נהפך עליו הגלגל ועסקיו גדלו, ומה שהוא נשאר על מקומו היה לאושר לו, נמצא שמה שחשב שהוא אסונו היה אושרו.

דוגמאות כאלו רואים אנו הרבה. היוכל איש לדעת ולחשב אל נכון איך להטיב מצבו בעתיד התלוי כל כך בגלגולי סבות שונות. ויארע לפעמים הרבה כשהאדם בורח לאיזה מקום, או עושה מעשים בחשבו שהם יהיו למפלט לו מאיזה אסון שהוא ירא ממנו ובורח מרעה, ולבסוף נמצא שבזה עצמו נתקרב אל הרעה, ואלו המעשים שעשה להצלחתו הם היו הסבות לקרב את אסונו.

הרי מצינו באחי יוסף, בשמעם את חלומם כי ימשול עליהם, וביראם ממנו חפצו להינצל מזה על ידי שמכרוהו לעבד במצרים, ובמעשיהם אלו בידיהם ממש קרבו ממשלתו ונתקיים חלומם בהם, וגרמו שיקוים בהם מה שיראו ממנו.

וכמו כן בענין בקשת האושר, יש שהאדם מתרחק ממקומו וממצבו למען ימצא טובו ואושרו, ועל ידי זה מתרחק הוא מאשרו המוכן לפניו דוקא במקום ובמצב שהוא נמצא בו.

(שעורי דעת חלק א, מהדורת תש"ע עמ' רמד)

ונראה שיובן טעם הכרע ההלכה שלא לנענע ב'הצליחה', על פי מה שכתבתי במקום אחר שבחינת 'הושיעה' קאי אמדרגת הנוטים לפעולות בבחינת היה לך לעזרנו, ובחינת 'הצליחה' הוא בחינת בטחון בשב ואל תעשה דידן, כמאמר חזקיהו המלך ע"ה אני ישן על מטתי והש"ת ילחם לנו, כידוע. ולזה אנו מורים בחינת שב ואל תעשה ב'אנא ה' הצליחה נא'.

(אשל אברהם להרה"ק מבוטשאטש אורח חיים סי' תרנא סעיף ו)

• מה היה רגיל להטיף תמיד הגרי"ח זוננפלד?

• מה חשוב מה היה חומר הבנין של המגדל, לבנים או אבנים?

• מה הפירוש במה שנאמר על נמרוד, הוא היה גבר ציד לפני ה'?

לנשיא המלומד בהרחבת הפירוש על הפסוק וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הֲבָה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה וְתָהִי לָהֶם הַלְבָנָה לְאָבָן וְהַחֲמָר הָיָה לָהֶם לְחֶמֶר. ואחר כך כתוב עיקר החטא - וַיֹּאמְרוּ הֲבָה נִבְנֶה לָנוּ עֵיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם וּגְו'.

ומתבקש הסבר על הפסוק הראשון, איך הוא מתקשר לחטאם של אנשי דור הפלגה. כי הלא תיאור זה צריך לשמש כמבוא והקדמה לעיקר החטא של בניית המגדל, ומה רע יש בהכנת הלבנים. ובעצם מה זה חשוב, באיזה חומרים בנו את המגדל - בלבנים או באבנים.

אלא, כאן מרומז תהליך התפתחות אידיאולוגיית הכפירה של דור הפלגה. הם הטיפו לטיפוח הכח העצמי של האדם, ועל הצורך להינתק מטובותיו של הקב"ה. ואם ה' הכין לאדם אבנים, שהוא חומר בניה מן המוכן, עליהם להפגין כי הם יכולים לייצר בעצמם את חומרי הבניה שהם זקוקים להם. ולפיכך אמרו הֲבָה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה וְתָהִי לָהֶם הַלְבָנָה לְאָבָן - יש לנו אבנים משלנו, ואין אנו זקוקים לאבניו של הקב"ה. תיאוריה זו של טיפוח יתר של היכולת העצמית, שימשה רקע והכנה למרד הגדול בהקב"ה, שהופגן על ידי בניית המגדל שראשו בשמים.

הוא אף ביאר, שזו כוונת הכתוב על נמרוד (י, ט) הוּא הָיָה גִבּוֹר צִיד לְפָנֵי ה', כלומר שהתפאר בגבורתו נגד ה'.

(האיש על החומה ח"ב עמ' 39)

• מדוע נענשו אנשי דור הפלגה, הרי כוונתם היתה טובה לאחרות שלא יפוצו על פני כל הארץ?

• מדוע האחרות של דור הפלגה נאמרה בלשון שְׁפָה אָחַת וּדְבָרִים אֲחֵרִים?

• מה הפירוש וְזֶה הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת, ומה זה בא ליישב?

• מה הפירוש וְעַתָּה לֹא יִבְצָר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת?

באמירתם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פָּן נְפוּץ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ, אמנם, הוא יתברך, וַיִּרְדּוּ ה' לְרֹאשׁוֹ וּגְו' - ירד לסוף דעתם והעמיק בתוכיות מחשבתם, לְרֹאשׁוֹ אֶת הָעֵיר וְאֶת הַמִּגְדָּל - ירצה, לראות מהותם העצמי ותכלית הכוונה הנפסדת. ואמר ה' שהאמת הוא כי כל דבריהם אלו אינם אלא שְׁפָה אָחַת, בחילוף הסכמת מחשבתם שהיא רעה, וראוי להענישם על מה שהם חושבים לעשות בסוף, אחר גמר הבניין.

וכי תימא, הרי אין ה' דן אלא לפי מה שהוא עכשיו, אבל לא כפי מה שיהיה בסוף, כאשר למדנו מישמעאל, לזה אמר וְזֶה הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת - אין המידה ההיא אמורה אלא כעין ישמעאל ממש, שלא היתה שם התחלת מעשה, אבל וְזֶה הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת - כבר התחילו לעשות, כמו הבן סורר ומורה, כי כעין זה היא ממש התחלת וראשית הפעולה המגונה, אשר הם חושבים לאחורונה. על כן וְעַתָּה לֹא יִבְצָר מֵהֶם - לא יהיה נגרע ונחסר מהם, מה שִׁזְמוּ לַעֲשׂוֹת, היא מחשבתם הרעה. שבעניינים אחרים אין המחשבה נחשבת לכלום, וְעַתָּה לֹא יִהְיֶה כֵן, אלא יתייסרו עליה כאילו יצאת אל הפועל. וכל זה הוא בכלל גניבת דעת עליונה חלילה.

(בינה לעיתים דרוש סד)

אף הוא [הגרי"ח זוננפלד] היה מטיף תמיד נגד טיפוח ה'אני' ו'פְּחִי וְעֵצָם יָדִי'. כי על האדם להקנות בנפשו את ההרגשה התמידית כי הכל מאתו יתברך, וכי 'הוא הנתן לך כח לעשות חיל'.

בשנת תרפ"ז ביקר בירושלים נשיאה הנערץ של צ'כוסלובקיה פרופסור תומאס מאסאריק, שהיה מחסידי אומות העולם. כולל 'שומרי החומות' שיוצאי צ'כוסלובקיה נמנים עליו, ערך לו קבלת פנים מפוארת, ובכניסה לשכונה הוקם שער כבוד. פרופסור מאסאריק נתקבל בכניסה לשכונה על ידי מורנו, ושניהם צעדו יחדיו, כשהמונים עם דגלים מריעים להם משני צדי הרחוב. מורנו ומאסאריק עלו שלובי זרוע לאחד הבתים שבשכונה, שבו נערכה לאורח הדגול קבלת פנים רשמית.

עם תום הטקס, ביקר פרופסור מאסאריק במשרדי הכולל, והתעניין על היקף העזרה שהכולל מגיש לנתיני אוסטריה וצ'כוסלובקיה.

לאחר מכן ישבו שניהם ושוחחו שעה ארוכה על נושאים שונים. מורנו התעכב על ההידרדרות המוסרית של העולם אחרי המלחמה, ועל התופעה השלילית של טיפוח הרגשת 'כחי ועוצם ידי' שגברה עם ההתפתחות הטכנולוגית.

את הרעיון המרכזי הוא בנה מסביב לסיפור התורה על ידור הפלגה. שעיקר חטאו היה הבטחון העצמי המופרז שתוצאותיו הישירות מוליכות למרידה במלכות שמים. והוא הסביר זאת

הראשונים ז"ל, בהרגישם הסתירה הנמצאת בדברי רבותינו הקדושים ע"ה, שאצל ישמעאל אמרו (ראש השנה טז): כִּי שָׁמַע אֱלֹקִים אֶל קוֹל הַנְּעַר בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם (כא, יז) - שאינו נפרע מן האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, ולא על מה שעתיד לעשות, ואצל בן סורר ומורה אמרו (סנהדרין עא): שהוא נידון על שם סופו וכו' - תירצו באחד מן התירוצים (הרא"ם כא, יז) בן סורר כבר התחיל לעשות מה שמורה על סופו, וכיון שיש כאן ראשית פעולת זדון, נידון על שם סופו כאילו נעשתה, מה שאין כן גבי ישמעאל.

והנה, האנשים האלה [דור הפלגה], בהשתדלם לעשות הבניין ההוא, עם היות שפרסמו ואמרו בפיהם היות כוונתם טובה, לאהוב הקיבוץ, פן יפוצו על פני כל הארץ, ולעשות להם שם, שאין בכל זה הוראות שום דבר רע, מכל מקום בוחן לבות יתברך הבין וידע פנימיות מחשבתם, כי כוונתם היתה אחר תשלום הבניין לכמה רעות נפסדות, ביארן חז"ל (סנהדרין קט), אלא שלא ביארו אותן בפה מלא, באופן שכל מה שאמרו לא היה אלא מן השפה ולחוץ.

וזהו וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׁפָה אָחַת וּדְבָרִים אֲחֵרִים - שכולם היו מדברים בשפה בלבד, ולא בהסכמת לבם. כי בדיבור אמרו הֲבָה וּגְו' ופרסמו